

SHERRILL WOLDBERG-WELS (L)

onderwijskundige bij Expertis, sherrill.woldberg@expertis.nl

ELLEKE SNIPPE

onderwijskundige bij Expertis, elleke.snippe@expertis.nl.

Goede begeleiding bieden aan cognitief sterke leerlingen vraagt om een visie op het onderwijs aan deze leerlingen. Scholen die hun cognitief sterke leerlingen in het vizier hebben, hebben de begeleiding aan deze leerlingen opgenomen in het beleid. De schoolleider plaatst dit onderwerp nadrukkelijk op de agenda. De school zorgt voor ondersteuning en facilitering van leerkrachten die de cognitief sterke leerlingen begeleiden.

LEERKRACHTEN HEBBEN GOEDE ONDERSTEUNING NODIG

COGNITIEF STERKE LEERLINGEN IN EEN GEWONE KLAS

Schoolleiders en leerkrachten in het reguliere onderwijs herkennen en begeleiden cognitief sterke leerlingen niet altijd optimaal. Dat heeft voor deze leerlingen gevolgen als onderpresteren en een slecht zelfbeeld. Dit zien wij in onze dagelijkse praktijk terug: kinderen die worstelen met een omgeving die niet altijd begrip voor hen heeft. Binnen ons onderwijs hebben we te maken met grote verschillen tussen leerlingen. Iedere school kent zijn eigen populatie, maar ook binnen een school kunnen de verschillen tussen leerlingen sterk uiteen lopen. Goed onderwijs is goed kunnen differentiëren en het in kaart kunnen brengen van verschillende onderwijsbehoeften voor leerlingen. Niet alleen voor de kinderen die uitvallen aan de onderkant, maar óók voor kinderen die cognitief sterk zijn. Onder de cognitief sterke leerlingen bevinden zich tevens de hoogbegaafde leerlingen. Deze leerlingen vormen onderdeel van de populatie in reguliere klassen waar de leerkracht hen begeleiding moet kunnen bieden.

INTENS BELEVEN

Ook sterke leerlingen hebben hulp nodig bij hun schoolloopbaan. Want dat leren 'vanzelf' gaat, geldt zeker niet voor al deze leerlingen. De kenmerken van sterke leerlingen zijn onder andere leren in grote stappen, top-down kunnen redeneren en analytisch sterk zijn.

Het zijn op vele gebieden snelle denkers. Wat vaak vergeten wordt, is dat zij ook kunnen kampen met faalangst, niet weten hoe door te zetten, zich onzeker voelen omdat zij anders leren dan het gros van de klas, op een ander niveau nadenken over 'kinderzaken' dan hun klasgenoten en het liefst geen uitzonderingspositie willen. Deze kenmerken worden wel 'intens beleven' genoemd. Soms weerhouden deze hindernissen sterke leerlingen om te leren of om goed om te gaan met dagelijkse zaken in het leven als huiswerk plannen, omgaan met fouten maken of uitdagingen durven aangaan. We kunnen er niet vanuit gaan dat onze sterke leerlingen hier zelf uitkomen. De begeleiding van een leerkracht kan goede ondersteuning bieden en voor deze leerlingen van groot belang zijn. Begrip voor deze uitdagingen en hun intense manier van beleven is vaak al een prettige ondersteuning die deze leerlingen kunnen ervaren. Vanaf daar is er een weg om ook te kijken naar de cognitieve uitdagingen die je kunt aanbieden als leerkracht.

OMGAAN MET VERSCHILLEN

Voltijd scholen voor hoogbegaafde leerlingen (VT-HB-scholen) leveren goede resultaten op voor de leerprestaties van deze leerlingen. De faciliteiten, de invulling van het lesprogramma, de ruimte voor eigen invulling en cognitieve uitdagingen ervaren de leerlingen van deze scholen positiever. Positiever dan bij

dezelfde 'soort' leerlingen die dagdelen naar een verrijkgroep of plusklas gaan. De leerkrachten op VT-HB-scholen kunnen de leerlingen beter ondersteunen in affectieve vaardigheden, zoals leren doorzetten en omgaan met fouten maken. De leerlingen houden meer tijd over om tijd te besteden aan voor hen uitdagende leerinhouden. De VT-HB-scholen maken de reguliere basisstof veel compacter dan de scholen waar leerlingen naar plusklassen gaan. VT-HB-scholen kennen een innovatief klimaat dat de schoolleiding faciliteert. Leerkrachten hebben steeds de focus op het beter willen doen.

Hoe komt het dat veel leerkrachten op 'gewone' scholen, het moeilijk vinden om sterke leerlingen te helpen? Onderzoek wijst uit dat leerkrachten nog onvoldoende handvatten hebben om goede begeleiding te kunnen bieden aan deze leerlingen. Leerkrachten willen zich wel inzetten voor deze leerlingen, maar weten vaak simpelweg niet hoe. Ook hebben pabo's nog te weinig aanbod in hun curriculum opgenomen om (startende) leerkrachten voldoende kennis mee te geven over de omgang met en begeleiding van sterke leerlingen. Het is belangrijk tegemoet te komen aan de verschillen tussen leerlingen om ze niet tekort te doen. Als een leerkracht oog heeft voor differentiëren, zowel aan de bovenkant als aan de onderkant, is het mogelijk de doelgroep sterke leerlingen beter te bieden wat ze nodig hebben.

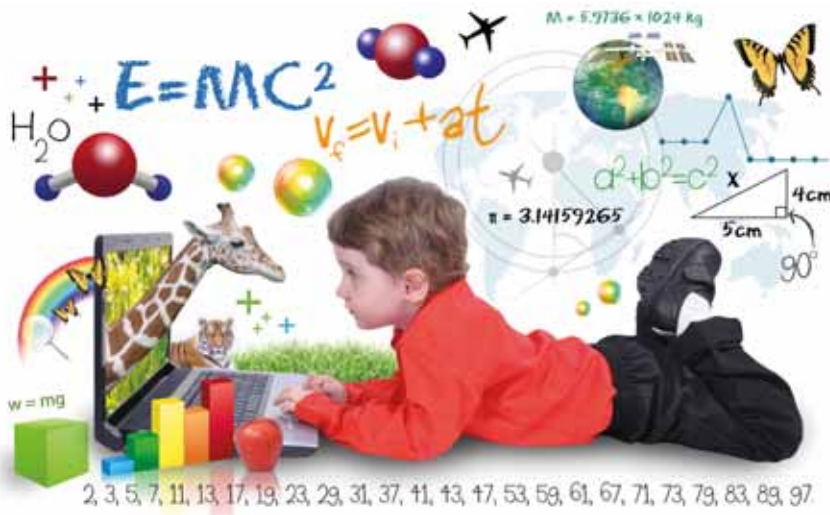
AANPASSING IN DE KLAS

Door aanpassingen te doen in het onderwijs kan de leerkracht pro-actief handelen en zo tegemoet komen aan verschillen tussen leerlingen. Voor de sterke leerlingen is het evenals bij zwakke leerlingen een proces waarin je bewust beredeneert welke onderwijsaanpassing nodig is om het aanbod beter te laten aansluiten bij de onderwijsbehoeften. In Nederland presteren sterke leerlingen minder goed dan in het buitenland. De sterke leerling verveelt zich en wordt weinig uitgedaagd. Door als school bewuster na te denken over de afstemming tussen basisstof en uitdaging aan deze doelgroep kan het onderwijs een stuk verbeteren. Drie elementen in deze afstemming doen ertoe: de leerstijl, het niveau en de interesses van de leerling. Verrijking voor hoogbegaafde leerlingen is succesvol wanneer het de volgende onderdelen bezit: een motiverende en stimulerende omgeving, passende uitdaging in de opdrachten, een opdracht die vraagt om metacognitief inzicht en aandacht hebben voor het proces en top-down leren. Leren moet worden gezien als een proces, waarbij steeds rekening wordt gehouden met de

sterke en zwakke punten, interesses en motivatie van de leerling. De leerkracht past het onderwijscurriculum aan. Een belangrijke aanpassing in de 'gewone' klas is het geven van goede instructie. Zo halen scholen goede resultaten door te werken met het EDI (expliciete directe instructie)-model. Deze manier van werken verschaft leerkrachten technieken die een positief resultaat hebben op de leerprestaties van leerlingen. Dit geldt ook voor sterke leerlingen. Helaas wordt vaak gezegd dat deze leerlingen 'instructie-onafhankelijk' zijn. Dit is een misvatting. Ook voor deze leerlingen is instructie noodzakelijk. Van belang is wel dat de inhoud ervan aansluit bij de zone van naaste ontwikkeling, die bij sterke leerlingen ergens anders ligt dan bij de andere leerlingen. Dat is goed om te weten voor de leerkracht. Daarnaast moet de vormgeving van instructie aangepast worden aan de manieren van leren door sterke leerlingen. Zij hebben behoefte aan meta-cognitieve denkniveaus, zoals bijvoorbeeld beginnen met het antwoord om daarna uit te vinden wat de strategie was, eerst analyseren waar het over kan gaan voordat je direct begint met uitvoeren. Binnen EDI kun je aanpassingen maken in je

technieken om ook tegemoet te komen aan de instructiebehoefte van sterke leerlingen. Hierbij kun je denken aan het vragen stellen op metacognitief niveau of het inspelen op voorkennis die deze leerlingen hebben. Herhaling is bij hen veel minder nodig.

Op de huidige markt is er een enorme keuze in onderwijsmaterialen voor hoogbegaafde leerlingen. Scholen zien vaak dit materiaal als dé oplossing voor een uitdagend aanbod. Maar op de scholen waar we komen, horen we van leerkrachten dat de motivatie bij dit materiaal er niet direct is of dat de leerling 'het niet leuk vindt'. Wat ons opvalt is dat leerkrachten dan weinig de 'waarom-vraag' stellen. Het begrijpen van de leerling en haar of zijn reactie lijkt te worden overgeslagen. In onze beleving is dit begrip juist cruciaal om te weten wat je dan wél kan doen voor deze leerling. Een leerling die eindelijk wel uitgedaagd wordt door het materiaal, kan schrikken van het gevoel wat hierbij opkomt. De leerling gaat eindelijk 'iets moeilijks doen' en is dat niet gewend. Kinderen kunnen dan in de stand schieten van: 'Het is saai'. Eigenlijk bedoelt hij of zij: 'Ik vind dit moeilijk en ik vind het eng om hier aan ▶

te beginnen'. Het is belangrijk dat leerkrachten dit gevoel erkennen en leerlingen helpen door te zetten en tot een succeservaring te komen. In onze ogen een belangrijk onderdeel van de afstemming van het onderwijsaanbod.

HET VERSCHIL MAKEN

Wij zijn ervan overtuigd dat ook leerkrachten op reguliere basisscholen in staat zijn het verschil te maken voor deze doelgroep. Daarbij is het belangrijk dat niet alleen de leerkracht, maar de school als organisatie deze sterke leerlingen opneemt in haar repertoire van kwaliteit leveren. Het is voor deze kinderen van belang dat ook zij onderdeel vormen van de dagelijkse differentiatie van een leerkracht in de klas. Niet iets dat erbij komt, niet iets dat alleen kan met extra tijd, maar 'gewoon' opgenomen in het dagelijks handelen van de leerkracht. Wij geloven erin dat leerkrachten dit kunnen, maar ook willen. Ondersteuning van de leerkracht is van wezenlijk belang wil bovenstaand handelen duurzaam zijn op de school. Ondersteuning

die gegeven kan worden in de vorm van de juiste kennis en beleidsvoering op school. Het urgentiebesef dat begeleiding nodig is voor deze doelgroep geldt niet alleen voor de collega's voor de klas, maar ook voor de schoolleiding. Dan zijn alle lagen van de school - beleid, zorg en klas - geborgd.

Naast urgentiebesef, bij in ieder geval de leerkrachten, dat deze leerlingen specifieke begeleiding nodig hebben, vinden wij het belangrijk dat leerkrachten zich realiseren dat niet iedere hoogbegaafde of sterke leerling hetzelfde is. Op de website van SLO zijn zes profielen met uitwerking van begaafde en talentvolle leerlingen te vinden. Deze profielen vormen een praktische ondersteuning voor leerkrachten. Bij de ontwikkeling van deze kinderen moeten zij rekening houden met de interactie van emotionele, sociale, cognitieve en fysieke factoren. Al deze gebieden hangen met elkaar samen en werken op elkaar in. De typen leerlingen geven inzicht in het fenomeen dat niet iedere (hoog)begaafde leerling zich hetzelfde gedraagt en hetzelfde

denkt. Dat betekent dat iedere leerling een eigen begeleiding behoeft en dat je deze begeleiding per leerling af moet stemmen. Uiteraard is het mogelijk begeleiding te combineren tussen leerlingen wanneer er overeenkomsten zijn.

ONDERSTEUNING

Ontwikkelen van kennis en vaardigheden bij leerkrachten om beter in te spelen op sterke leerlingen, moet onderdeel zijn van het schoolbeleid. In ons werk als onderwijskundig adviseur valt vooral op dat de leerkracht praktisch denkt en handelt. Wanneer het gaat om kennis opdoen, willen veel leerkrachten vooral ervaren wat de kennis oplevert voor zij daadwerkelijk overgaan tot handelen. Aanbevelingen voor beter onderwijs aan (hoog)begaafde leerlingen zijn onder meer dat leerkrachten voldoende kennis moeten hebben over in te zetten materiaal en dat zij vaardigheden ontwikkelen om te differentiëren in met name de instructie. Kortom: leerkrachten hebben ondersteuning nodig om goede begeleiding aan hoogbegaafde leerlingen te kunnen geven. Pabo's kunnen hierin een beter aanbod ontwikkelen.

TIPS VOOR SCHOOLLEIDERS

1. Zie de zorg voor sterke leerlingen als onderdeel van de zorg van de school. Neem het op in beleid en het zorgplan in overleg met de intern begeleider én (het liefst) de specialist hoogbegaafdheid van de school.
2. Faciliteer leerkrachten in het opdoen van kennis, geef hen ruimte om differentiatiemogelijkheden uit te proberen en scholingen te volgen.
3. Houd altijd oog voor de praktische slag naar de klas. Kennis over sterke leerlingen kent veel theoretische achtergronden. Uiteindelijk gaat het om de leerkracht die het moet gaan doen.
4. Wissel ervaringen uit met collega-scholen. Ga kijken bij scholen die veel ervaring hebben met de specifieke begeleiding, met specifiek gekozen materiaal werken en gespecialiseerde collega's inzetten.
5. Laat het onderwerp 'sterke leerlingen' met regelmaat in de (bouw)vergaderingen voorbij komen. Hiermee hebben leerkrachten de gelegenheid hun zorgen, ervaringen en vragen te delen. BSM

LITERATUUR

- Heer, de W. (2017). *Gelijkheid troef in het Nederlandse basisonderwijs: onderzoek naar het onderwijs voor zeer makkelijk lerenden*. Leiden University.
- Smits, J.A.E. (2019). 'Speciaal onderwijs' voor slimme leerlingen. Radboud Universiteit Nijmegen.
- Stichting Leerplan Ontwikkeling (2015, oktober). *Verkregen oktober, 2015*, van <http://talentstimuleren.nl/thema/stimulerend-signaleren/profielen-van-leerlingen>